

Bruno de Cordier:

Kazachstan

Amsterdam: KIT publishers/OXFAM NOVIB/11.11.11, 2009;

Er bestaan niet veel Nederlandse publicaties over Kazachstan, zodat de Bruno De Cordiers werk in de "Landenreeks" een welkome aanvulling is. Kennis over dit land in Nederland en België gaat meestal niet verder dan Borat of Atje Keulen-Deelstra's Europees kampioenschap in Sovjet Alma Ata in 1974. Het is te merken dat de schrijver een Belg is, want voor Nederlanders bekende begrippen als Shell en tulpen- die beide op geheel eigen wijze een belangrijke presentie in Kazachstan hebben- komen in het boek niet voor. Dat zullen we hem dan maar vergeven, want voor het overige blijkt dat De Cordier weet waarover hij het heeft - hij heeft dan ook een aantal jaren in het land gewoond. "'Kazachstan'" is een beknopte, maar veelomvattende publicatie over een land dat vooral vanwege zijn status als olieproducent steeds meer in de belangstelling komt.

Een van de meest intrigerende vragen over dit land, namelijk of het een Aziatisch of Europees karakter heeft, komt bij hem ruim aan bod in beschrijvingen over geschiedenis en identiteit. De Kazachse taal en cultuur beleven door bevordering van overheidswege een comeback, maar de Russische taal en cultuur hebben een niet weg te denken stempel op Kazachstan gedrukt. Europees betekent in dit geval Oost-Europees, en vooral Russisch. Van Aziatische zijde is wel te horen dat de Kazachen uiterlijk Aziaten zijn, maar voor het overige toch anders overkomen. De opmerking van de schrijver in het tweede hoofdstuk dat waarschijnlijk de Mongolen de raciale basis legden voor een Kazachstaanse natie is juist, hoewel Kazachen ook stellen ook Europese stamvaders te hebben - vanwege de Indo-Europese Scythen. Die ambivalentie ziet men in de verschijning van de zogenaamde gouden man (Altyn Adam) in de symboliek van het nieuwe Kazachstan. De gouden man is een in gouden harnas getooide Scythische krijger, wiens resten niet ver van Almaty zijn gevonden.

Het Europese aspect krijgt in 2010 extra aandacht wanneer Kazachstan in 2010 voorzitter is van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa. Voorzitter worden van zo'n club vereist een zeker niveau, of op zijn minst voortgang op het gebied van democratie en mensenrechten. De auteur zet hier vraagtekens bij – de democratie is een façade onder de autocratische leider Nazarbajev. Hij merkt ook terecht op dat de Kazachstanen heel goed begrijpen dat de aantrekkingskracht van olie en andere grondstoffen de ijver van de Europese Unie om Kazachstan op het rechte pad te krijgen enigszins intoomt.

Islam is statistisch de dominante religie in Kazachstan, en dit heeft veel te maken met het feit dat etniciteit gelijk staat met iemands formele godsdienst. De etnische Kazachen en moslims zijn de meerderheid, de grotendeels Russisch orthodoxe Slaven een grote minderheid. De auteur schept wat verwarring door in het tweede hoofdstuk de indruk te geven dat de Kazachen pas in de dertiende eeuw in contact kwamen met de Islam, terwijl in hoofdstuk 4 de Islam zich al in de achtste eeuw verspreidt. Dat laatste is correct. Overigens heeft Kazachstan oudere banden met het christendom dan de Russisch orthodoxe religie: al in de derde eeuw na Chr. waren Nestoriaanse christenen actief in het oude Toerkestan. De auteur scheert de activiteiten van protestantse groeperingen over een kam, door hen alle onder sektes te groeperen. De nieuwe en uiteindelijk ingetrokken ontwerp godsdienstwet van 2008, was een bron van zorg voor de godsdienstvrijheid van meerdere niet-

traditionele godsdiensten, niet alleen van sekten. Wel correct is de overdreven angst van het regime voor extremistische islam. De eigenlijke drijfveer is dat de regering over niet-geregistreerde manifestaties van religie geen controle heeft- en daar is de regering pas echt bevreesd voor. Die regering heeft hoe dan ook te maken met het feit dat door de snelle sociale en economische veranderingen er ruimte is voor religie in dit land, zoals De Cordier terecht stelt in hoofdstuk 5.

Voor de goede verstaander is duidelijk dat de schrijver niet in de nieuwe hoofdstad Astana heeft gewoond, maar in het landschappelijk en klimatologisch veel comfortabeler zuiden, niet ver van de oude hoofdstad Almaty. Het is thans moeilijk voor te stellen dat een opvolger van President Nazarbajev Almaty weer tot hoofdstad zou maken. Toch is er nu sprake van een zekere tweedeling in het land waaraan de auteur weinig aandacht besteedt. Astana heeft alleen de regeringsinstanties en het (éénpartij-) parlement. Oppositiepartijen, maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven (behalve de olieboeren) zijn alle in het rebelse Almaty gebleven. Astana is daardoor politiek en sociaal gezien een kleurloze stad waar de autocratie het meest voelbaar is. Hoewel het rebelse Amsterdam en het nette Den Haag tot zekere hoogte in Nederland dezelfde rol spelen, zijn er echt verschillen- en die beginnen al met de fysieke barrière dat de twee Kazachstaanse steden 1200 km van elkaar liggen, niet slechts 60 km.

Taal is in Kazachstan een gevoelige kwestie en De Cordier besteedt hieraan terecht veel aandacht. Het regeringsbeleid is erop gericht het gebruik van de Kazachse taal te bevorderen. De schrijver gebruikt consequent Kazachse namen, zelfs voor het patroniem van Nazarbajev - Abishoeli, waar je meestal de Russische versie Abisjewitsj hoort. Toch vind ik het terecht dat hij dit doet- het Kazachs is de taal van de oorspronkelijke bevolking, en deze dient zijn rechtmatige plaats te herwinnen. Het is echter jammer dat de autoriteiten soms bot tewerk gaan t.o.v. de oudere Russen, die uiteraard geen Kazachs lezen, en dat de kwaliteit van het Kazachse taalonderwijs nogal te wensen overlaat. Als de regering inderdaad haar plannen doorzet om het Latijnse schrift te (her-)introduceren voor het Kazachs, zal dit een volgende stap zijn in het loslaten van de Sovjeterfenis.

De Cordier schrijft wat summier over het toerisme. Kazachstan heeft ongekend mooie landschappen, maar je moet er wel veel voor reizen, tenzij je beperkt tot één gebied. Voor iemand die het cyrillische schrift, Russisch of Kazachs niet kent, is het vaak gemakkelijker in groepen te reizen dan individueel. Wat woorden Russisch kennen zoals de schrijver stelt, is onvoldoende, vooral omdat daarop een Russischtalige reactie volgt, die de toerist echt niet kan volgen met zijn "Russisch op reis" boekje. Als personeel merkt dat een buitenlander hem dan niet verstaat, kan het wel eens ongeduldig worden. Er is nog weinig besef van dienstverlening in de hotels buiten de internationale hotelketens. Echt ziek worden, zeker buiten de grote steden, kan alleen al vanwege taalproblemen met artsen en in ziekenhuizen, een onaangename ervaring zijn. Kortom, Kazachstan heeft groot potentieel, maar moet nog hard werken aan verbeteren van talenkennis en dienstbaarheid om dat potentieel te realiseren.